

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADIN ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

KADIN ARAŞTIRMALARI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**AKRAN ZORBALIĞI EĞİTİMİNİN LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ETKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**EFFECT OF PEER BULLYING EDUCATION ON HIGH SCHOOL
STUDENTS**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Hasan ŞARDAĞ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ

Giresun-2024

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel etik ve geleneklere aykırı düşecek bir kullanıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yararlandığım kaynaklara uygun yöntemlerle atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Hasan ŞARDAĞ

11/07/ 2024

TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI

Ana Bilim Dalı: Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Program Adı: Kadın Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı: Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmasının Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 46 sayfalık kısmına ilişkin 11/07/ 2024 tarihinde Turnitin benzerlik programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 13' dür.

Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen azami benzerlik oranına (%30) göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 11/07/ 2024

Danışman: Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ **Öğrenci:** Hasan ŞARDAĞ

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI

“Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Hasan ŞARDAĞ

İmza

Danışman

Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ

İmza

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11/07/2024 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hasan ŞARDAĞ'ın "Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi" başlıklı tezini incelemiş olup, aday 11.07.2024 tarihinde, saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sunulan çalışma, sınav sonucunda oy birliği/~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	Karar		İmzası
		Kabul	Ret	
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF	☒	☐	
Üye	Doç. Dr. Arzu YÜKSEL	☒	☐	
Üye	Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ	☒	☐	

ONAY

....../....../ 2024

Prof. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu kısma gelebilmek ve bu yazıyı yazabilmek benim adıma çok değerli ve önemliydi. Bu kısma kadar gelmemde desteklerini gördüğüm çok insan var ve ben bunlardan ilki olan rahmetli babam Hüseyin ŞARDAĞ ve annem Muradiye ŞARDAĞ' çok teşekkür ederim. Yine ağabeyim Recep ŞARDAĞ ile ablalarım Lütfiye PEKDEMİR, Nurgül DÜNDAR ve Nuray SOY'a eğitim öğretim hayatımın ilk günlerinden bugüne kadar her zaman beni destekledikleri ve maddi manevi yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

İlkokuldan liseye oradan üniversiteye ve en sonunda yüksek lisans sürecimde onlarca öğretmenim oldu. Buralarda dersine girdiğim ve bana bu günlere gelmemde katkıları olan ilköğretimdeki, lisedeki ve üniversitedeki öğretmenlerime ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Yüksek lisans sürecinde ders aldığım Hacı Mevlüt KARATAŞ, Eda ŞAHİN, Emine Gülçeri GÜLEÇ PEKER, Ülkü KARA, Işıl DEMİRTAŞ ve Handan BÜLBÜL hocalarıma da çok teşekkür ediyorum. Yüksek lisans sürecimde çok büyük desteği olan, takıldığım noktalarda samimi yaklaşımı ve içtenliği ile yardımını benden esirgemeyen değerli danışman hocam Emel BAHADIR YILMAZ'a ve hocamla tanışmama vesile olup birlikte tez sürecine girmemizi sağlayan Ana Bilim Dalı Başkanımız Sayın Ayşen Reyhan WOLFF hocama da çok teşekkür ediyorum.

Son olarak hayatımın her alanında yanımda olan ve beni destekleyen değerli eşim Merve ŞARDAĞ'a ve biricik kızım Zeynep Sare ŞARDAĞ'a çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Kadın Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı : Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ

Hazırlayan : Hasan ŞARDAĞ

Yıl : 2024

Sayfa Sayısı : 46

Bu çalışma, lise öğrencilerinde akran zorbalığı eğitiminin etkisinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Giresun İli Bulancak İlçesindeki bir devlet lisesinde eğitim öğretime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığınca beş oturum olarak hazırlanmış olan Akran Zorbalığı Lise Farkındalık Programı uygulanmıştır. Çalışmada öğrencilerden veri toplanırken Kişisel Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Elde edilen verilerde öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında çoğunun bu durumu bildirmediği ve psikolojik bir yardıma başvurmadıkları görülmüştür. Akran Zorbalığı Toplam Puanı(Bana yapıldı) çalışma öncesi $80,83 \pm 25,02$ iken çalışma sonrasında $81,2 \pm 31,96$ puan olarak artış göstermiştir. Akran Zorbalığı Toplam Puanı(Ben yaptım) çalışma öncesi $65,36 \pm 19,21$ iken çalışma sonrasında $66,90 \pm 23,11$ puan olarak artış göstermiştir. Bu artışlar çalışmanın neticesinde öğrencilerin zorbalık farkındalık düzeylerinde olumlu yönde gelişme olduğunu göstermektedir. Şiddet eğilimi toplam puanı da çalışma öncesi $5,71 \pm 0,95$ iken çalışmadan sonra $6,64 \pm 1,10$ olarak artış göstermiştir. Çalışmanın şiddet eğilim farkındalığını arttırıcı etkisi olmuştur. Uygulanan farkındalık çalışması zorbalıkla mücadele için daha detaylı daha uzun süre boyunca devam edecek ve eğitim öğretim müfredatına da dahil edilebilecek bir programa ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran Zorbalığı, Lise, Öğrenci, Eğitim.

ABSTRACT

Giresun University Institute of Social Sciences Department Department of Women's Studies Women's Studies MA Programme

Thesis Name : Effect Of Peer Bullying Education On High School Students

Thesis Type : Master's Thesis

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ

Author : Hasan ŞARDAĞ

Year 2024

Pages 46

This study was conducted to evaluate the effect of peer bullying education on high school students. The sample of the research consisted of students continuing their education at a public high school in Bulancak District of Giresun Province. The Peer Bullying High School Awareness Program, prepared in five sessions by the Ministry of National Education, was applied to the students. Personal Information Form, Peer Bullying Identification Scale Adolescent Form and Violence Tendency Scale were used when collecting data from students in the study. Data collection was conducted by the researcher. The data obtained showed that most of the students did not report this situation and did not seek psychological help when they were bullied. The Peer Bullying Total Score (It happened to me) increased from $80,83 \pm 25,02$ points before the study to $81,2 \pm 31,96$ points after the study. The Peer Bullying Total Score (I did it) increased from $65,36 \pm 19,21$ points before the study to $66,90 \pm 23,11$ points after the study. These increases show that, as a result of the study, there is a positive development in students' bullying awareness levels. The total score for violence tendency increased from $5,71 \pm 0,95$ before the study to $6,64 \pm 1,10$ after the study. The study had the effect of increasing awareness of violent tendencies. The awareness study implemented showed that there is a need for a more detailed program to combat bullying, which will continue for a longer period of time and can be included in the education curriculum.

Key Words: Peer Bullying, High School, Student, Education.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- DSÖ** : Dünya Sağlık Örgütü
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
WHO : World Health Organization

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ölçeklerin ön test ve son test Cronbach Alpha değerleri.....	17
Tablo 2. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin demografik verilerinin karşılaştırılması.....	21
Tablo 3. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumlarının karşılaştırılması	22
Tablo 4. Grup içi akran zorbalığı puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	23
Tablo 5. Grup içi şiddet eğilimi puan ortalamalarının karşılaştırılması	25
Tablo 6. Gruplar arası akran zorbalığı puan ortalamalarının karşılaştırılması	26
Tablo 7. Gruplar arası şiddet eğilimi puan ortalamalarının karşılaştırılması	27

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN	II
TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI	III
KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI	IV
JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	V
ÖN SÖZ.....	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. AKRAN ZORBALIĞI	1
1.2. AKRAN ZORBALIĞI TÜRLERİ.....	2
1.2.1. Fiziksel Zorbalık.....	2
1.2.2. Sözel Zorbalık	2
1.2.3. Psikolojik ve Duygusal Zorbalık	3
1.2.4. Siber Zorbalık.....	3
1.3. AKRAN ZORBALIĞININ NEDENLERİ	4
1.3.1. Bireysel Nedenler	4
1.3.2. Çevresel Nedenler.....	5
1.4. LİSE VE SONRAKİ DÖNEMDE AKRAN ZORBALIĞI VE ERGEN ÜZERİNDE ETKİLERİ (PSİKOLOJİK VE FİZİKSEL SAĞLIK, SOSYAL YAŞAM VE AKADEMİK BAŞARI ÜZERİNE).....	6
1.4.1. Fiziksel Sağlık ve Akademik Başarı Üzerine Etkileri	6
1.4.2. Psikolojik ve Sosyolojik Etkileri	7
1.5. AKRAN ZORBALIĞINDA CİNSİYET FAKTÖRÜ.....	8
1.6. AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEYİCİ EĞİTİMLER	9
1.6.1. Dünyada Akran Zorbalığını Önleyici Eğitim Çalışmaları	9

1.6.2. Türkiye’de Akran Zorbalığını Önleyici Eğitim Çalışmaları	11
---	----

1.7. AKRAN ZORBALIĞI VE ŞİDDET EĞİLİMİ	13
---	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	15
2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	15
2.3. ARAŞTIRMANIN SORULARI	15
2.4. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER.....	15
2.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	15
2.6. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	16
2.7. VERİLERİN TOPLANMASI VE PROSEDÜR	18
2.8. ETİK BOYUTU	19
2.9. VERİ ANALİZİ	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ	29
4.2. TARTIŞMA.....	30
4.2.1. Programın Akran Zorbalığı Ve Mağduriyeti Üzerine Etkisi.....	30
4.2.2. Akran Zorbalığının Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi.....	33
4.3. ÖNERİLER.....	34
KAYNAKÇA	35
EKLER.....	41

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. AKRAN ZORBALIĞI

Akran zorbalığı, çocukluktaki ilk sosyal ortamlarda başlayan ve çocukların ilk sosyal ortamlarından olan okul ortamına taşınan, kendini diğerlerinden üstün ve güçlü gören bir kişinin ya da grubun güçsüz ve/veya tepkisiz bir kişi ya da gruba istenmeyen, zarar verici, küçük düşürücü şekilde davranış ve tutumlar göstermesidir (Gürhan, 2017; Genç, 2007; Coloroso, 2003). Akran zorbalığı ile ilgili yapılan ilk araştırmalar 1970lere dayanmakta ve bu kavramın öncü ismi olarak Olweus karımıza çıkmaktadır. Olweus'a göre zorbalık "Bir ya da birden fazla kişinin kendisinden güçsüz olan bir kişiye karşı yaptığı örseleyici davranışlardır. Bu davranışlarını tekrarlı olarak sürdürürler." (Ayas ve Pişkin, 2011) Unesco ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) paylaştığı istatistiklere göre dünyada her üç çocuktan birisi okulda zorbalığa maruz kalmaktadır. Zorbalık mağduru da zorba da çoğunlukla erkeklerdir. Kızlarda görülen zorbalık daha çok küçük yaşlardadır. Zorbalık yapma davranışı kızlarda yaş ilerledikçe azalmaktadır. Ailenin sosyoekonomik durumu, eğitim seviyesinin yüksekliği ve aile içi şiddet ile parçalanmış aile olma durumları zorba ya da mağdur olma riskini arttırmaktadır (Unesco, 2018; WHO, 2016).

Akran zorbalığına maruz kalma durumlarına bakıldığında kızların kızlara, erkeklerin erkeklere zorbaca davrandığı sonucuna varılmıştır. Erkekler ile kızların zorbalık davranışında bulunma oranında yine erkekler çoğunluktadır. Zorbalık davranışlarında bulunan öğrencilerin okuldan kaçma ve akademik başarıda düşüklük gibi ortak noktaları bulunmuştur. Yine okul türleri olarak konuya bakıldığında akademik başarının yüksek olduğu okullarda da akran zorbalığının görülmesi eğitim seviyesinin zorbalık davranışının görülmesi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, Savaşer ve Yazgan, 2011; Pişkin, 2010).

1.2. AKRAN ZORBALIĞI TÜRLERİ

Araştırmalarda akran zorbalığı dört ana başlık altında ele alındığı görülmüştür. Bunlar fiziksel, sözel, ilişkisel(psikolojik/duygusal ve cinsel) ve siber zorbalık şeklindedir. Fiziksel ve sözel zorbalık doğrudan uygulanırken ilişkisel ve siber zorbalık dolaylı olarak yapılmaktadır. Doğrudan yapılan zorbalıkta amaç kişi üzerinde direkt bir hâkimiyettir ve mağdur zorbayı bilir. Dolaylı zorbalıkta ise sosyal ilişkiler hedef alınmış ve başka kişiler üzerinden zorbalık yapılabilmektedir. Mağdur uğradığı bu durumun kimden geldiğini bilemeyebilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

1.2.1. Fiziksel Zorbalık

Doğrudan müdahale içeren ve taraflar arasında mutlak bir güç dengesizliği unsurunun olduğu davranışlar fiziksel zorbalık kategorisinde kabul edilmektedir (Veldkamp ve ark., 2019). Öğrenciye yönelik fiziksel güç kullanımını içeren şiddet içerikli olan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu zorbalık türü karşımıza daha çok okul öncesi ve ilkokul seviyesinde çıkmaktadır. Zorbalık türlerine arasında öğretmenler ve diğer öğrenciler tarafından en kolay gözlemlenebilen ve kolaylıkla fark edilebilen zorbalık türüdür. Bundan dolayı öğretmenlerin fiziksel zorbalığa diğer zorbalık türlerine oranla daha sıklıkla ve zamanında müdahale ettiği belirlenmiştir. Fiziksel zorbalık davranışlarından bazıları; tekme atma, tokat atma, yumruklama, çelme takma, vurma, itme, tükürme, ısırma, boğazını sıkma, kulağını/kolunu çekme, sandalyesini altından çekme, oyuncaklarını/ özel eşyasını kırma, saç çekme, eşyalarına zarar verme ya da izinsiz alma, haraç alma, tuvaletin kapısını izinsiz açma, uygunsuz el hareketi yapa ve okul çıkışında darp etme gibi fiziki müdahaleler şeklinde gerçekleştirilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

1.2.2. Sözel Zorbalık

Kendisini dolaylı saldırgan davranışlar şeklinde gösteren zorbalık türü ise sözel zorbalıktır (Rivers ve Smith, 1994). Karşı tarafın dış görünüşü, yetenekleri, ailesi ve etnik kökeni, ırkı ve kültürü gibi kişiyi farklı kılan özelliklerine yönelik kullanılan

zarar verici söylemlerdir(Armitage, 2021). Öğrenciye veya ailesine yönelik olarak; sözlü saldırı, kabul edilmeyecek yargılar ve hakkında ithamlarda bulunma şeklindeki davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin bütün basamaklarında oldukça görülebilmektedir. Sözel zorbalık öğretmenler ve diğer öğrenciler tarafından fark edilmesi açısından daha zordur. Sözel zorbalıkta başı çeken davranışın isim/lakap takma olduğu belirlenmiştir. Bu davranışa ek olarak en çok karşılaşılan sözel zorbalık davranışları şu şekildedir; küfür etme, hakaret etme, küçük düşürücü sözler söyleme, alay etme, dalga geçme, laf atma, bağırma ve azarlama (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

1.2.3. Psikolojik ve Duygusal Zorbalık

Sosyal ilişkilerinde öğrenciye zarar vermek amacıyla yapılan kasıtlı davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Hayata geçiriliş şekli itibariyle öğretmenler ve diğer kişiler tarafından anlaşılmasının çok zor olduğu ve bu sebeple duruma müdahale edebilmenin daha az yapılabildiği belirlenmiştir. Diğer zorbalık türlerine göre insan üzerinde bıraktığı etkisi incelendiğinde daha yaralayıcı ve ağır sonuçları olduğu görülmektedir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021). Dolaylı ve duygusal zorbalık akran ilişkilerine, öz saygıya veya sosyal statüye zarar veren gizli davranışlardır. Kötü notlar iletmek, rahatsız edici duvar yazıları, kişisel mülkiyeti tahrif etmek veya zarar vermek, dışlamak ve utandırmak bu zorbalık davranışında karşılaşılan bazı örneklerdir (Armitage, 2021) Sosyal zorbalık olarak da isimlendirilen bu türde görülen davranışlarda genel olarak kişinin onurunu zedeleyici, küçük düşürücü ve zor durumda kalmasına neden olan tutum ve davranışlar yer almaktadır (Elmahdy ve ark., 2022)

1.2.4. Siber Zorbalık

Dünyanın son çeyrek yüzyılı ile öncesinde yaşanan dönemi kıyaslamak gerekse teknolojik anlamda son dönemdeki gelişmeleri ve değişimi tanımlamak için hız kelimesi bizlere çok şey anlatacaktır. Bu gelişmelerle birlikte insan hayatında yeni

bir sosyal ortam ve burada da olumlu/olumsuz yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Buradaki istenmeyen durumlardan birisi de siber zorbalıktır. Siber zorbalık bilinen zorbaca davranışların çevrimiçi ortamlara uyarlanarak gerçekleştirilmesidir (Völlink ve ark., 2015).

Son yıllarda her geçen gün yeni teknolojik aletler (bilgisayar, tablet, cep telefonu) insan hayatına girmiş ve artık hayatın belki de vazgeçilmez bir parçası olmuştur. İnsanların etkileşim mecrasına eklenen sanal ortamda da maalesef ki zorbalık davranışları görülmektedir. Siber zorbalıkta teknolojik aletler (bilgisayar, tablet, cep telefonu) kullanılmakta ve olay sanal ortamda yaşanmaktadır. Siber zorbalık olaylarında zorbaların kim olduğunu öğrenemeyebiliriz yani kimliklerini gizleyebilirler. Ayrıca, siber zorbalık davranışlarında zaman ve mekân sınırlaması olmaması bu davranışları her an yapılabilir ve çok hızlıca geniş kitlelere ulaşabilir kılmaktadır. Bazı örnek siber zorbalık davranışları şu şekildedir; özel fotoğraf veya videolarını izinsiz yaymak, sosyal medya hesaplarını dışlamak, sosyal medyada küçük düşürücü, aşağılayıcı yorumlar yazmak, sosyal medya üzerinden rahatsız edici içerikler paylaşmak, kimlik hırsızlığı ile adına hesap açmak, sosyal medya üzerinden tehdit etmek (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

1.3. AKRAN ZORBALIĞININ NEDENLERİ

1.3.1. Bireysel Nedenler

Zorbalık da her davranış gibi hem biyolojik kökenli hem de sosyal kaynaklı olarak ortaya çıkmış bir davranıştır. Doğuştan getirilen mizaç ile ilgili özellikler kadar yetiştirilen aile ortamı da çocuğun davranışları üzerinde mutlak etkiye sahiptir. Bazı çocukların doğuştan daha uysal yapıda oldukları bilinmektedir. Bu çocukların zorbalığa maruz kalan kurbanlardan olma ihtimali yüksektir. Bakım verenleri tarafından sevgisiz büyütülen, şiddet davranışı gösterdiğinde uyarılmayan aksine takdir gören, sınırlar konusunda bilgisi olmadan yetiştirilen çocukların sosyal ortama girdiğinde de bu davranış devam ettirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Gelişen dünya ve teknoloji ile birlikte sosyal öğrenmenin ortamı da değişmiş artık çocuklar etkileşimi televizyondan ve sosyal medya uygulamalarından almaya başlamışlardır. Bu

durumun bir etkisi de herhangi bir filtrenin olmaması ve bu mecralarda gösterilen içeriklerdeki şiddet olaylarının çocuklar için örnek teşkil ediyor olmasıdır. Şiddete şahit olan ve belki de ailesinde veya çevresinde bu duruma maruz kalan çocuk iki düşünce geliştirmektedir. Birincisi bu davranış normaldir, ikincisi ise bende bu şekilde davranabilirim / davranmalıyım (Genç, 2007).

Zorbalık yapan kişiler için: sevgisiz büyüme, kendiyle barışık olamama, göz önde olabilme isteği ile birlikte tek yapabildiği şey olan şiddet davranışına başvurma, güçlü olma isteği, güçsüz yönlerini maskeleyme çabası, hak ve adalet anlayışındaki bozukluk vb. sebepler sayılabilir. Mağdur kişilerin özellikleri olarak kaygılı, endişeli, özgüveni düşük ve kendini savunması gereken zamanlarda çekingen davranan, zorbayı bildirmekten korkan, utangaç gibi kişilik özellikleri zorbalığın kişisel nedenleri arasında sayılabilir (Gürhan, 2017).

Depresif, kaygılı ve özgüveni düşük olma gibi içsel sorunları ve mağduriyetleri olan kişilerin zorbalığı uğrama oranları daha yüksektir. Kısıtlı akran çevresine sahip olma, hiç arkadaşı olmama ve/veya mevcuttaki arkadaşları ile kaliteli bağlarının olmaması mağdur edilme risklerini arttırmaktadır. Girişken ve güvensiz olmaları da zorbalardan seçilme sebeplerindendir. Akran çevresinde kendisini ispat etmek ve statü sahibi olmak isteyen bir zorba için itaatkar, fiziksel olarak zayıf, kendine güvenmeyen kişiler kolay hedef olarak gözükmektedirler. Seçilen arkadaş da burada mağdur için önemlidir keza fiziksel özellikleri zayıf, akran ortamında sevilmeyen arkadaşları varsa mağdur edilme olasılıkları daha yüksek olmaktadır (Menesini ve Salmivalli, 2017).

1.3.2. Çevresel Nedenler

Bireylerin zorbalık davranışlarına başvurmalarının bir diğer sebebi olarak da aileden ve çevreden yaşayarak, tecrübe ederek ve/veya şahit olarak öğrendikleri davranışlar yatmaktadır. Burada özellikle küçük yaştan itibaren yetiştiği aile ortamında şahit olduğu şiddet davranışları sebebiyle kendisini stres altında hissettiğinde kendisi de bu şekilde davranışlar göstermektedir. Burada tek öğrenme

kaynağı ailede değildir. Aileden görülen davranışlar sosyal çevreden ve televizyon programlarından desteklendiği için pekişmektedir (Genç, 2007).

Doğan ve Keleş (2022) zorba öğrencilerin özelliklerinde çevreden kaynaklı olarak ailesel sorunları, maddi kaynaklı problemleri ve ailelerin çocuk yetiştirme tarzlarının etkisinden bahsetmişlerdir. Buradaki tutumlardan hareketle çocukta kendini ispat çabası, dışa dönüklük ve hareketlilik ile yüksek eğlenme arzusu gibi durumların ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Denetimsiz veya ilgisiz aile tutumu, parçalanmış aileye sahip olmak, ebeveyn tarafından ihmal edilme, istekleri yerine getirilmeme sonucu oluşan kırgınlık ve/veya kızgınlığı gücü yettiği akranına yöneltme, ataerkil aile yapısında uzun saatler çalışan babanın çocuklarına az zaman ayırması ve annenin de çocuk tarafından otorite figürü olarak görülmemesi, düşük aile bağları zorbalık davranışları yapmaya zemin hazırladığı söylenebilir (Gürhan, 2017).

1.4.LİSE VE SONRAKİ DÖNEMDE AKRAN ZORBALIĞI VE ERGEN ÜZERİNDE ETKİLERİ (PSİKOLOJİK VE FİZİKSEL SAĞLIK, SOSYAL YAŞAM VE AKADEMİK BAŞARI ÜZERİNE)

1.4.1. Fiziksel Sağlık ve Akademik Başarı Üzerine Etkileri

Akran zorbalığı üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular zorbalığa uğrayan öğrencilerin akademik hayatlarının, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının zarar gördüğünü ifade etmektedir. Duygu durumlarındaki bozulmalar neticesinde kaygı, depresyon gibi ruh halleri ve bunlara ek olarak psikosomatik belirtiler de yaşamaktadırlar. Yaşadıkları bazı belirtiler şu şekildedir:

- Baş-karın ağrısı
- Halsizlik
- Gelişimsel dönemden geride davranışlar sergileme (Regresyon)

Benlik saygısında düşüklük, sosyal ortamlardan uzaklaşma ve kendini ifade problemleri de görülen diğer belirtilerdir. Okul ortamında ise ders başarısında azalma, devamsızlık problemleri ve derslere katılımında azalma ve isteksizlik gibi belirtiler yaşanmaktadır. Mağdur öğrenciler gibi zorba öğrencilerin de psikolojik

sorunlara yatkın oldukları ve yaşları ilerledikçe suça karışma oranlarının arttığı ifade edilmiştir (Gürhan, 2017).

Üniversite seviyesinde yapılan bir çalışma zorbalığa uğrama oranının %17 olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum akademik seviyenin yükselmesi ile yaşanan zorbalık davranışları arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Özkal, U.Ü., 2011).

Akademik performans için okulun her alanında öğrenci kendisini güvende hissetmeli, okuldan kaçmak istememeli ve okuldaki etkinliklere aktif katılım göstermelidir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde okuldan kaçma, etkinliklere katılmak istememe ve okulun belirli alanlarında kendini güvensiz hissetme durumları akademik başarılarını düşürücü etkenler olarak düşünülebilir (Sabramani ve ark., 2021).

1.4.2. Psikolojik ve Sosyolojik Etkileri

Zorbalık, genellikle uzun süreler devam eden ve okul çağlarından yetişkinlik dönemine kadar sürebilen ve ne yazık ki kişilerin ruh dünyasında olumsuz izleri olan bir durumdur. Zorbalığa maruz kalan çocuklarda başta kaygı ve depresyon olmak üzere davranış bozuklukları, karşı gelme karşıt olma bozukluğu ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi hastalıkların görülme ihtimali oldukça yüksektir (Ahmed ve ark., 2022). Yapılan araştırmalar zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akranlarına kıyasla yüksek depresif ruh hali ve kaygı ile özgüven problemleri olan kişiler olduğunu göstermiştir. Bu duygu durumların zorbalığın sonucu olduğu kadar öncülü olduğu da belirlenmiştir (Martinez-Martinez ve ark., 2021).

Okul çağında karşılaşılan zorbalık davranışı çocuğun hayatı boyunca etkisi altında kalabileceği bir durumdur. Bu durum çocuklarda duygusal bozulmalara, sosyal problemlere, kaygılanım bozukluklarına, okul yaşamında başarısızlıkları gibi durumlara sebebiyet vermektedir. Sonucunda ise fiziksel rahatsızlıklara (mide ve baş ağrıları, bağırsak rahatsızlıkları, uyku problemleri ve eklem hastalıkları vb.) neden olabilmektedir (Çalışkan ve ark., 2019).

Akranları tarafından zorbalık davranışına maruz kalan ve zorbalığın uygulayıcısı taraf olan gençlerde depresyon, intihar etmeye yönelik düşünceler, psikiyatrik problemler, ebeveynleriyle olan ilişkilerinde problemler görülmektedir (Gürsoy, 2010). Kowalski ve Limber (2013) tarafından yapılan çalışmada hem zorbaların hem de mağdurların fiziksel ve ruhsal sağlıklarında, akademik başarılarında sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zorbalık yapan çocuklarda sosyal uyum ve duygusal sorunlar görülürken zorbalığa uğrayan çocuklardaysa psikosomatik sorunlar, uyum problemleri, içine kapanma ve ne yazık ki yüksek oranda intihara meyil görülmektedir.

Her ne kadar araştırma konusu olan grup lise öğrencileri olsa da alan yazın incelenirken yakın yaş grubu olan üniversite öğrencilerinin zorbalığa uğrama ile psikolojik sorun yaşama düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Zorbalığa uğrayanların psikolojik sorunları artmaktadır. Tersi durum da yaşanmakta olup psikolojik sorunları olanların daha çok zorbalık yaptığı ifade edilmiştir. Burada karşılaşılan psikolojik sorunlar; kaygılanım bozuklukları, depresyon, olumsuz benlik algısı, somatizasyon ve düşmanlık duyguları şeklindedir (Özkal, 2011). Zorbalığa uğrama ile depresyon puanlarında arasında pozitif, benlik saygısı ve zorbalığa uğrama arasında negatif yönde bir kolerasyon bulunmuştur (Çetinkaya ve ark., 2009).

Zorbalığa maruz kalanların kalmayanlara, zorbaca davranışları olanların zorbalık yapmayanlara ve herhangi bir şekilde bu zorbalık döngüsünün içinde olanların olmayanlara oranla daha fazla psikolojik kökenli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu kişilerin benlik saygıları zorbalık yaşantısı olmayanlara göre daha düşüktür. İntihar etme davranışına yatkınlıkları %45 daha fazladır. Zorbalık davranışına uğrayan kişilerin zorbaca davranma oranları da % 66 oranında daha fazladır (Demir ve Küçük, 2020 ; Hesapçıoğlu, Yeşilova Meraler ve Ercan, 2018).

1.5. AKRAN ZORBALIĞINDA CİNSİYET FAKTÖRÜ

Cinsiyet biyolojik olarak çocuğun anne rahminde iki eşey üreme hücresinin birleşmesi ve babasından farklı olarak gelen 23. Kromozom ile ortaya çıkan biyolojik bir çeşitliliiktir. Elbette bu tanımlama biyolojik bir tanımlamadır. Bu tanıma ek olarak bir de kadın ve erkek olarak büyütülüş, yetiştiriliş ve bir kimliğe büründürülme hikâyemiz vardır ki bu da toplumsal cinsiyet olarak ifade edilmektedir (Saraç, 2013).

Akran Zorbalığı ile cinsiyet arasındaki bağlantıya bakıldığında ağırlıklı olarak kızların erkeklerden daha az zorbalık davranışının içerisinde olduğudur (UNESCO, 2018). Erkekler daha zorbaca davranışlar sergilerken genelde fiziksel davranışları içine alacak şekilde olurken kızlarda bu durum duygusal ve sözel yönden kendisini göstermektedir. Burada karşımıza çıkan durumlardan bir tanesi de zorbalık davranışı ergenlik dönemine kadar cinsiyetler arasında çok fazla gözlenmezken ilerleyen yaşlarda daha çok erkeğin kadına yönelik şiddet davranışlarına evrilmektedir. Burada sadece erkek kadına şiddet uygulamaktadır anlamından ziyade ağırlıklı olarak erkeğin bu davranışlarda bulunduğu ifade edilmiştir fakat kadınların kendi aralarında da farklı mecralarda rekabet, iktidar, güç ve var olma çabasıyla ve erkeksi bir tutumla uyguladıkları çokta üzerinde durulmayan bir durum olmuştur (Güler ve Erbil, 2022, Tardu ve Akcan, 2021). Cinsiyet zorbalık üzerine yapılan birçok araştırmada incelenen bir başlık olmuştur. Yapılan incelemelerin sonuçlarına göre erkekler zorbalık yapmada da mağdur olmada da kızlara oranlara öndedirler. Yine zorbalık davranışının yapılış şekline bakıldığında ise erkeklerin vurma, itme gibi davranışlarla fiziksel zorbalık kızların ise söylenti çıkarma veya dışlama gibi davranışlarla ilişkisel zorbalık yaptıkları görülmüştür (Ayas ve Pişkin, 2011; Olweus, 1994). Yaş ilerledikçe zorbalıkta cinsiyet farkı ortadan kalkmaktadır (Özkal, 2011).

1.6. AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEYİCİ EĞİTİMLER

Öğrencilerin sosyal ortamlarının başında gelen okullar ne yazık ki akran zorbalığının da en çok yaşandığı alanlardır. Zorbalık davranışlarının eğitim ortamlarında gerçekleştiği göz önüne alındığında eğitimci ve akademisyenler bu durumun önüne geçilmesi, güven veren ve destekleyici okul ortamlarının oluşturmasının öneminden bahsetmişlerdir (Hong ve ark., 2018). Bu alanda yapılan çalışmalar iki başlık altında incelenmiştir.

1.6.1. Dünyada Akran Zorbalığını Önleyici Eğitim Çalışmaları

Akran zorbalığı her ne kadar eski bir olgu dahi olsa dünyada bu konunun çözümü üzerine yapılan araştırmalar ve çözüm çalışmaları 1970’li yılların sonlarında kuzey Avrupa ülkelerinden İskandinavya’da yapılmıştır. Norveç’de üç gencin

akranları tarafından yüksek seviyede zorbalığa maruz kalarak intihar etmesi zorbalığı önleme çalışmalarının başlamasını kaçınılmaz kılmıştır. Eğitim bakanlığınca başlatılan çalışmalar ile Olweus Programı olarak isimlendirilen bir program geliştirildi, uygulandı ve değerlendirildi (Limber, Olweus, Wang ve Masiello, 2018) . Olweus Programının etkinliğini ölçmek amacıyla farklı okullarda ve farklı zamanlarda yapılan çalışmalarda verilen eğitim programının etkinliği sonuçlara da olumlu şekilde yansımıştır (Hong ve ark., 2018).

Amerika'daki okullarda akran zorbalığını önlemek amaçlı birçok program geliştirilmiş ve uygulanmıştır fakat sistematik olarak değerlendirilmediği için etkililikleri hakkında net sonuçlara ulaşılamamaktadır. Birçoğunun içeriğinde olumlu okul iklimi oluşturma, beceri eğitimleri, çatışma çözme stratejileri geliştirme başlıkları vardır. Bu programların en önemli ortak noktası ise verilen eğitimlerin yalnızca mağdur veya zorbalara değil tüm okul paydaşlarına verilmesi gerektiğidir (Hong ve ark., 2018).

Son yıllarda dünyada yapılan zorbalığın önlenmesinde eğitim çalışmalarını konu alan bazı araştırmalarla karşılaşmıştır. Cross ve ark. (2018) tarafından Dost Okullar Projesi (Friendly Scholls Project) isimli bir çalışma ile zorbalığı tanımlama ve azaltma amaçlanmıştır. Müfredata zorbalık konusunda bilgilendirmeler eklenmiş, öğrencilere zorbalığı değil mağdur olanı desteklemesi gerekliliği anlatılmış ve ailelere de bu süreç boyunca zorbalık hakkında bilgili olmaları amaçlı bültenler yollanmıştır. Akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin çalışma öncesinde kaygı, mağduriyet, suçluluk ve yalnızlık puan ortalamalarının çalışma sonrasında elde edilen puanlardan daha düşük çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan eğitimler ve kabul edilen ortak tutumlar yapılan çalışmanın olumlu etkiler göstermesini sağlamıştır.

Akran zorbalığının önlenmesinde kullanılması muhtemel yaklaşımlardan bir tanesi de akran desteği modeli olmuştur. Bu modelde akranların birbirlerini zorluklara karşı cesaretlendirmesi ve eksik kaldığı noktalarda arkadaşını desteklemesi amaçlanmaktadır. Bu destek ile kişiler yeni bir dil öğrenmede, matematikte ve ana dilinde okuryazar olma durumlarında fayda sağlamışlardır. Zorbalık konusunda da fayda sağlayabileceği ile ilgili çalışma yapılmış ve hem okul

ortamında hem de online ortamda siber zorbalık şeklinde yapılan zorbalığa müdahalede akran desteği modeli olumlu sonuçlar vermiştir. Okul ortamında öğretmenlerin olmadığı zamanlarda akranının yanında bulunan destekçi bu durumu yetkili kişilere bildirerek ve davranışın gerçekleştiği zamanlarda aktif destek sağlayarak mağdur öğrenciye destek olmaktadır (Tzani-Pepelasi, Ioannou, Synnott ve McDonnell, 2019)

Zorbalığı önlemede kullanılan eğitim çalışmalarının istenen etkiyi vermediğini düşünen Van Ryzin ve Roseth (2018) yeni bir yaklaşım olarak kalıplaşmış arkadaşlık ilişkilerini kırarak yeni arkadaşlıklar kurulmasını ve sosyal olarak izole olmuş kişilerin sosyalleşerek yeni arkadaşlık bağları kurması ile akran zorbalığının önlenebileceği şeklinde bir yaklaşım üzerinde çalışmışlardır. Okullarda yapılandırılmış grup etkinlikleri ve iş birlikçi öğrenme yöntemi ile bu sosyal ortam oluşturulacak ve akran etkileşimine destek olunacaktır. Uygulama sonucunda daha fazla etkileşim ve kurulan arkadaşlık bağları zorbalık davranışlarının önüne geçecektir.

1.6.2. Türkiye’de Akran Zorbalığını Önleyici Eğitim Çalışmaları

Ülkemizde akran zorbalığı önleme çalışmaları hakkında yapılan alan taraması sırasında çok az sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın önemli bir eksikliği destekleyecek olması daha büyük bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır.

Albayrak (2012) tarafından okulda zorbalığı önleme programının etkinliğini ölçmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin yaklaşık üçte birinin zorbalığa uğradığı ve zorbalık olaylarının çoğunlukla yetişkin gözetim ve denetimi olmayan zamanlarda gerçekleştiği sonuçlarına ulaşmıştır. Uygulanan eğitim çalışmasının ise zorbalığı önlemede etkin sonuçlar verdiğini ifade etmiştir. Programın etkinliğini artırıcı olarak öğretmen ve öğrenci eğitimleri ile okul çevresinde alınacak güvenlik önlemlerinin gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Uysal Toraman, Dağhan ve Kısa (2021) akran zorbalığını önlemede okul tabanlı müdahale programları isimli çalışmalarında dünyada bu alanda 2016-2021 yılları

arasında yapılmış 51 çalışmayı incelemişlerdir. Öğrenciyi, öğretmeni ve veliyi hedef alan, iletişimi güçlendirmeye odaklanan, oyunu da işin içine katarak ve bir model çerçevesinde gerçekleştirilen bu programlar farklı kültürlerde ve farklı eğitim sistemlerinde olumlu sonuçlar vermişler ve zorbalık davranışını önlemede fayda sağlamışlardır.

Kutlu ve Hamiden Karaca (2021) ilkokul üç ve dördüncü sınıfa giden öğrencilerin akran zorbalığı farkındalıklarını ölçmek ve bir eğitim programı uygulayarak bunun sonucunda öğrencilerin zorbalık hakkında hangi düzeyde olduklarını araştırmak ve zorbalık seviyesini azaltmak amaçlı bir çalışma yapmışlardır. Yapılan çalışma sonucunda çocukların zorbalık tanımlamaları olumlu yönde değişmiştir. Eğitim öncesinde şiddet içeren her davranışı zorbalık olarak tanımlayan öğrenciler çalışmasından sonra zorbalığın bir süreç boyunca sürmesi ve kişiler arasında güç dengesizliğiyle gerçekleşen davranışları zorbalık olarak sınıflandırmışlardır. Çalışma öncesindeki durumlarına göre öğrenciler zorbalık türlerini literatürdeki şekliyle ifade edebilmişlerdir. Zorbalığa karşı verdikleri tepkiler de istendik yönde değişim göstermiştir. Çalışma sonucunda öğrenciler çözüm yolu olarak yine benzer eğitimler verilmesinin, kişisel sınırlara özen gösterilmesinin ve ebeveynlerinde sürece dâhil edilmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Kurt Demirbaş ve Öztemel (2022) ortaokul öğrencilerinin zorbalığa müdahale becerileri üzerinde zorbalığa seyirci müdahale psiko-eğitim programının etkisini ölçmeyi amaçladıkları çalışmalarında bir grup öğrenciye ilgili psiko-eğitim çalışmasını uygulamışlar ve hem ön test son test ile hem de izleme testleri ile süreci gözlemlemişlerdir. Elde ettikleri sonuçlara göre eğitim verilen öğrencilerin müdahale düzeyleri artmış ve bu konuda beceri geliştirmişlerdir. Yapılan psiko-eğitim çalışması olumlu yönde bir farklılık oluşturmuştur.

Özbek ve Taneri (2022) ilkokul öğrencilerinde bir sorun haline gelen zorbalık konusu için bibliyoterapi ve yaratıcı drama temelli bir zorbalık mücadele programı uygulamışlardır. Her sınıf seviyesi için farklı olarak resimli hikâye kitapları kullanılarak ve toplamda ikişer saatten 4 oturum şeklinde planlamışlardır. Çocuklarında aktif olarak çalışmaya katılmaları sağlanmıştır. Yapılan bu çalışma

çocukların zorbalık konusundaki farkındalıklarını arttırmış ve zorbalıkla baş edebilecekleri yeni çözüm yolları bulmalarına fayda sağlamıştır.

Sezgin (2023) tarafından ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle akran zorbalığını önlemeye yönelik gerçekleştirilen dokuz oturumluk psiko-eğitim programı ve problem çözme becerisi konulu çalışmasında öğrencilere uygulanan eğitim programı zorbalık davranışını önleyici etki oluşturmuştur.

1.7. AKRAN ZORBALIĞI VE ŞİDDET EĞİLİMİ

Şiddet toplumun her kesiminde son yıllarda artarak kendisini gösteren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Maalesef ki bu soruna çözümü üretmesi en çok beklenen kurumların başında da okullar gelmektedir. Burada da benzer şiddet davranışlarının görülmesi toplumun bir parçası olan çocukların öğrendikleri bu davranışı bu ortama da aktardıklarının göstergesidir. Okullarda şiddete karşı mutlak surette önleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Şiddetin bir parçası olan akran zorbalığı ile ilgili önleyici çalışmaların önemi daha da ön plana çıkmaktadır (Doğan ve Keleş, 2022).

Okulda şiddet genel anlamda bireysel olarak öğretmenlerin veya öğrencilerin saldırıya uğramaları, hırsızlık vakaları yaşamaları ve vandalizm kurbanı olmaları olarak tanımlanmıştır. Bunlara ek olarak yıldırma ve korku hissettirilen bir okul ortamı oluşturan koşul ve davranışlar da okulda şiddetin göstergesidir (Li, 2008).

Şiddetin toplumdaki yansıması okullardan başlayarak maalesef ki en çok kadınlara yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuyla alakalı Birleşmiş Milletler (1993) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesinde konuyla ilgili olarak kamusal alanda veya özel hayatta zorlayıcı ve özgürlük kısıtlayıcı şekilde fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar veya acı verici davranışlar ve tehdit etme şeklinde tanımlanmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kadına yönelik şiddeti bir halk sağlığı sorunu olarak görmüş ve bu konu hakkında farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları yapmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (2019) yayımladığı bir bildiride tüm dünyadaki kadınların yaklaşık üçte biri eşlerinden ve/veya tanımadıkları erkekler tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldıklarını, kadın cinayetlerinin neredeyse

yarısına yakını yine eşleri tarafından gerçekleştiğini bildirmiştir. Bu şiddet temelli eylemlerin ise düşük eğitim düzeyi, çocukluk döneminde şiddete maruz kalma/tanık olma, şiddeti ve cinsiyet eşitsizliğinin meşru görüldüğü ortamlardan kaynaklandığını belirtmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, nonrandomize deney ve kontrol gruplu yarı deneysel araştırma deseni kullanılmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Uygulanan akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin zorbalık algısı üzerindeki etkisini değerlendirmektir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, akran zorbalığı eğitiminin lise öğrencileri için faydalı olma düzeyi değerlendirilecek ve oluşturulacak sonuca göre bundan sonra yapılan çalışmalarda izlenmesi gerek yol haritası oluşturulacaktır.

2.3. ARAŞTIRMANIN SORULARI

Lise öğrencilerine uygulanan akran zorbalığı eğitiminin Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu puan ortalamaları üzerinde etkisi var mıdır?

Lise öğrencilerine uygulanan akran zorbalığı eğitiminin Şiddet Eğilim Ölçeği puan ortalamaları üzerinde bir etkisi var mıdır?

2.4. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER

Bu araştırma Giresun İli Bulancak İlçesindeki 144 öğrencisi olan bir devlet okulundaki lise öğrencileriyle yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Okulda sadece erkek öğrenciler bulunmaktadır.

2.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Giresun İli Bulancak İlçesindeki bir devlet lisesinde eğitim öğretimine devam eden 144 öğrencidir. Kolayda ve Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü %80 güvenirlik, 0,05 yanılma payı ve 0,5 etki büyüklüğü ile 128 kişi (Deney=64, Kontrol=64) olarak belirlenmiştir. Veri toplanırken 63 öğrenciye ulaşılabilmektedir. Verilen yanıtların çalışmaya uygunluğu değerlendirildiğinde, 5 öğrencinin yanıtlarının analiz açısından uygun olmamış ve bu

nedenle araştırma örneklemini 58 lise öğrencisinden (deney grubunda 36 ve kontrol grubunda 22 öğrenci) oluşturmuştur.

Araştırmaya Dahil Olma Kriterleri

- Giresun ili Bulancak ilçesinde devlete ait bir lisede öğrenci olmak.
- Araştırmaya gönüllü olarak katılmak.

Dışlanma Kriterleri

- Doktor raporu ile belirlenmiş zihinsel yetersizlik tanısı olmak.
- Ankette sorulan sorularla alakası olmayan cevaplar vermiş olmak.

2.6. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Bu çalışmada öğrenci Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Eğilim Ölçeği ve Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Form ile katılımcılardan kendilerine ait kişisel bilgileri (yaş, cinsiyet, yaşadıkları yer, aile tipi, anne-baba eğitim düzeyi) ve akran zorbalığının herhangi bir türüne maruz kalıp kalmama durumlarını belirtir sorular sorulmuştur. Form bir bölüm ve 14 sorudan oluşmuştur.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Bu ölçek zorbalık olaylarını yapan ve bu olaylara maruz kalan öğrencileri belirleyebilmek amacıyla Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilmiştir. 53 madde ve 6 faktörden oluşmaktadır. Faktörler fiziksel, cinsel, sözel, izolasyon, söylenti yayma ve eşyaya zarar verme şeklindedir. Fakat çalışmamıza başlamak için Giresun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin talep ettiğimizde ilgili kurumdaki kurul cinsel boyuttaki maddeleri ve aşırı şiddet içerikli bulduğu bir maddeyi kabul etmemişler bu sebeple de ilgili (14 ve 44-53 arası) maddeler çalışmadan çıkarılmış ve 42 madde olarak öğrencilere sunulmuştur. Ölçekte Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı iki alt boyutta Bana Yapıldı (kurban) ,93 ve Ben Yaptım (zorba) ,92 olarak hesaplanmıştır.

Puanlama şu şekildedir: Ben Yaptım ve Bana Yapıldı sütunları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Hemen hemen her gün 5 Puan, Haftada en az bir defa 4 Puan, Ayda en az bir defa 3 Puan, Dönem boyunca bir defa 2 Puan ve Hiçbir zaman 1 Puan. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 210 en düşük puan ise 42 olacaktır. Puanın yüksek olması kurban ya da zorba olma durumunu ifade etmektedir.

Bu çalışmada elde edilen Cronbach Alpha değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Şiddet Eğilim Ölçeği

Bu ölçek lise öğrencilerinin şiddet eğilimlerini ölçmek amacıyla Haskan ve Yıldırım (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 20 madde ve 4 faktörden oluşmaktadır. Faktörler şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi ve başkalarına şiddet uygulama şeklindedir. Ölçeğin puanlaması toplam ölçek puanı şeklindedir. Hiçbir zaman=1 Puan, Bazen=2 Puan ve Her zaman=3 Puan olacak şekilde hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 en düşük puan ise 20 puan olacaktır. Puanlama ile şiddet eğilimi arasında doğru orantı vardır. Puan arttıkça şiddet eğilimi de artmaktadır. 10. maddede ters puanlama yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı ,87 olarak hesaplanmıştır.

Bu çalışmada elde edilen Cronbach Alpha değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeklerin ön test ve son test Cronbach Alpha değerleri

	Öntest	Sontest
Akran Zorbalığı Toplam Puanı (Bana yapıldı)	0,935	0,939
Fiziksel zorbalık	0,889	0,879
Sözel zorbalık	0,748	0,830
Dışlama	0,902	0,861
Söylenti çıkarma ve yayma	0,686	0,794
Eşyalarına zarar verme	0,727	0,680
Akran Zorbalığı Toplam Puanı (Ben yaptım)	0,916	0,923
Fiziksel zorbalık	0,867	0,863
Sözel zorbalık	0,765	0,762
Dışlama	0,817	0,708

Söylenti çıkarma ve yayma	0,681	0,601
Eşyalarına zarar verme	0,667	0,653
Şiddet Eğilimi Toplam Puanı	0,824	0,827
Şiddet duygusu	0,740	0,735
Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet	0,423	0,393
Başkalarına zarar verme düşüncesi	0,478	0,656
Başkalarına şiddet uygulama	0,700	0,656

2.7. VERİLERİN TOPLANMASI VE PROSEDÜR

Bu çalışmada verilerin toplanması amacıyla elektronik ortama aktarılacak Sosyodemografik Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama işi araştırmacı tarafından yapılmıştır. Deney grubuna haftada bir ders saati olacak şekilde toplam beş haftada Akran Zorbalığı Farkındalık Programı uygulaması yapılmıştır. Bu program Doç. Dr. Raşit AVCI ve Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER tarafından geliştirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı,2021). Programın uygulanması adına Milli Eğitim Bakanlığının bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Kendi okulunda bu alanda farkındalık oluşturmak isteyen Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanlar tarafından gönüllü olarak uygulanmaktadır. Oturumların isimleri sırasıyla ‘‘Akran Zorbalığı Nedir? Akran Zorbalığının Farkına Varıyorum, Akran Zorbalığına Karşı Koyuyorum, Akran Zorbalığından Vazgeçiyorum ve Ben Olsaydım’’ şeklindedir.

- Birinci oturum zorbalık kavramının tanınması ve zorbalık türleri hakkında bilgi ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin neler hissedebileceklerini anlamak üzerine oluşturulmuştur.
- İkinci oturum zorbalık rollerinin fark edilmesi, zorbaların, mağdurların ve izleyicilerin zorbalık olayı karşısındaki düşünce, duygu ve davranışlarını fark edilmesi üzerine oluşturulmuştur.
- Üçüncü oturum zorbalığa uğradıklarında veya şahit oldukları durumlarda başvurabilecekleri baş etme becerileri üzerine oluşturulmuştur.

- Dördüncü oturum zorbaların davranışlarının ve temelinde ne olduğunun farkına varmalarıyla zorbalığı önleyici becerilerin geliştirilmesi üzerine oluşturulmuştur.
- Beşinci ve son oturumda ise öğrencilerin zorbalıkla baş etme becerilerini keşfetmeleri üzerine oluşturulmuştur.

Bu uygulamaya başlamadan önce her iki gruba da çalışmada kullanılan ölçekler uygulanmış ve yine programın bitiminde her iki gruba tekrar aynı ölçek uygulaması yapılmıştır. Katılımcılar kendilerine ait cihazlardan ilgili web sayfasına erişmiş ve cevaplarını kendileri vermişlerdir. Zamandan tasarruf etmek, veri analizlerini daha kolay ve hızlı yapabilmek ayrıyeten kâğıt israfını önlemek amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Ölçeklerin tamamlanması bir kişi için 15-20 dakika civarında sürmüştür. Öğrencilerden ilk ve son testlerin karşılaştırılması yapılırken karışmaması adına rumuz kullanmaları istenmiştir.

2.8. ETİK BOYUTU

Araştırma uygulaması öncesin Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (04.10.2023 tarihli ve 09/06 sayılı Etik Kurulu Kararı) ve Giresun Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden kurum izinleri alınmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen öğrencilerden ve velilerinden sözlü ve yazılı olarak gönüllü olur onam formu alınmıştır. Bu çalışma yapılması amaçlandığında gerekli izinleri alma aşamasında sağlanan bilgilerin doğru olduğunu; Araştırmanın Giresun Üniversitesi Etik İlkelerine uygun olarak gerçekleştirdiği ve araştırma tamamlandıktan sonra 6 aylık azami süre içerisinde nihai raporun bir kopyasının üniversitenin Etik Kuruluna sunulacağı taahhüt edilmiştir.

2.9. VERİ ANALİZİ

Tanımlayıcı verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine hem Kolmogorov-Smirnov testi hem de skewness ve curtosis değerleri ile bakılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Kontrol grubu 30 kişiden az olduğu için nonparametrik yöntemler kullanılmıştır. Deney grubu ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımlı gruplarda t

testi, kontrol grubu ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılmasında ise Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında akran zorbalığı ve şiddet eğilimleri ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılmasında ise Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Gruplar arası demografik verilerin ve akran zorbalığına ilişkin özelliklerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. $p<0,05$ kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu kısımda araştırmada yapılan test ve ölçümlerden elde edilen bulgulara ve bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin demografik verilerinin karşılaştırılması

Değişkenler	Deney grubu (n=36)		Kontrol grubu (n=21)		p değeri
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
Yaş	14,14	0,63	14,95	0,49	0,000
Kardeş sayısı	2,97	0,91	2,57	0,87	0,098
	n	%	n	%	
Yaşadığınız yer					
İl	3	8,3	2	9,5	0,975
İlçe	25	69,5	14	66,7	
Köy	8	22,2	5	23,8	
Aile tipiniz					
Çekirdek	24	66,7	15	71,4	0,864
Geniş	9	25,0	5	23,8	
Parçalanmış	3	8,3	1	4,8	
Ailenin ekonomik durumu					
İyi	4	11,1	9	42,9	0,014
Orta	30	83,3	10	47,6	
Kötü	2	5,6	2	9,5	
Annenin eğitim durumu					
Okur-yazar değil	2	5,6	0	0,0	0,687
İlköğretim	22	61,0	15	71,4	
Lise mezunu	10	27,8	5	23,8	
Üniversite	2	5,6	1	4,8	
Babanın eğitim durumu					
Okur-yazar değil	2	5,5	0	0,0	0,262
İlköğretim	24	66,7	11	52,4	
Lise mezunu	5	13,9	7	33,3	
Üniversite	5	13,9	3	14,3	

Tablo 2’de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik durumları karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının yaş ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var iken ($p<0,01$) kardeş sayısı açısından gruplar arasında istatistiksel bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Hem deney grubu hem de kontrol grubu için yaşanan yer, aile tipi, annenin ve babanın eğitim durumu değerleri arasından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Ailenin ekonomik durumuna göre deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 3. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Deney grubu (n=36)		Kontrol grubu (n=21)		p değeri
	n	%	n	%	
Fiziksel şiddet					
Evet	22	61,1	8	38,1	0,093
Hayır	14	38,9	13	61,9	
Sözel şiddet					
Evet	24	66,7	12	57,1	0,472
Hayır	12	33,3	9	42,9	
Psikolojik/duygusal şiddet					
Evet	16	44,4	5	23,8	0,119
Hayır	20	55,6	16	76,2	
Okul yönetimine/öğretmene bildirme					
Evet	11	30,6	4	19,0	0,341
Hayır	25	69,4	17	81,0	
Psikolojik yardım alma durumu					
Evet	2	5,6	0	0,0	0,272
Hayır	34	94,4	21	100,0	

Tablo 3’de araştırmaya katılan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumları karşılaştırılmıştır. Fiziksel şiddet, sözel şiddet, psikolojik/duygusal şiddet yaşayıp yaşamama durumları ile öğretmene bildirme ve psikolojik yardım alma durumlarına göre deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Grup içi akran zorbalığı puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler	Deney grubu (n=36)			Kontrol grubu (n=21)		
	Öntest	Sontest	p değeri	Öntest	Sontest	p değeri
	x±SS	x±SS		x±SS	x±SS	
Akran Zorbalığı	80,83±25,02	81,2±31,96	0,005	70,27±22,63	77,76±28,24	0,777
Toplam Puanı (Bana yapıldı)						
Fiziksel zorbalık	33,58±12,40	28,25±11,27	0,001	31,61±12,63	29,85±11,58	0,367
Sözel zorbalık	14,27±4,87	12,61±5,37	0,101	1,23±7,60	14,90±7,71	0,840
Dışlama	10,41±5,80	8,63±3,60	0,068	12,04±7,57	10,38±5,67	0,392
Söylenti çıkarma ve yayma	8,08±3,04	6,97±2,56	0,062	8,19±4,33	7,80±3,69	0,932
Eşyalarına zarar verme	14,47±5,11	13,80±4,17	0,370	14,42±5,95	14,80±4,43	0,516
Akran Zorbalığı	65,36±19,21	66,90±23,11	0,005	58,58±16,94	62,61±18,57	0,588
Toplam Puanı (Ben yaptım)						
Fiziksel zorbalık	28,61±11,74	23,97±9,24	0,002	26,57±9,49	24,76±9,13	0,190
Sözel zorbalık	11,69±4,17	10,19±3,88	0,020	12,71±6,87	12,09±5,47	0,627
Dışlama	8,13±3,45	7,63±2,68	0,304	9,76±5,07	7,80±3,05	0,043
Söylenti çıkarma ve yayma	6,33±2,26	5,63±1,49	0,073	6,47±2,54	6,04±1,77	0,452
Eşyalarına zarar verme	10,58±2,08	11,13±2,00	0,117	11,38±4,38	11,90±2,54	0,030

Tablo 4'te grup içi akran zorbalığı puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Deney grubuna bakıldığında, uygulanan programdan sonra fiziksel zorbalık puanı $33,58 \pm 12,40$ 'tan $28,25 \pm 11,27$ 'ye düşmüş ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Yine, akran zorbalığı (bana yapıldı) toplam puan ortalaması da $80,83 \pm 25,02$ 'den $81,2 \pm 31,96$ 'ya yükselmiş ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Uygulanan program dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalarına zarar verme puan ortalamalarını da düşürmüş ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Deney grubuna uygulanan program “ben yaptım” bölümünde fiziksel zorbalık ($28,61 \pm 11,74$ 'ten $23,97 \pm 9,24$ 'e) ile sözel zorbalık ($11,69 \pm 4,17$ 'den $10,19 \pm 3,88$ 'e) puan ortalamalarını düşürmüş ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Ayrıca toplam akran zorbalığı (ben yaptım) puan ortalamasını da $65,36 \pm 19,21$ 'den $66,90 \pm 23,11$ 'e yükselmiş ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$).

Kontrol grubuna herhangi bir müdahale uygulanmamış olup fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme ile akran zorbalığı (bana yapıldı) toplam puan ortalamalarında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > 0,05$). Akran zorbalığı (ben yaptım) puan ortalamasında, fiziksel zorbalık, sözel zorbalık ile söylenti çıkarma ve yayma puan ortalamalarında istatistiksel anlamlılıkta bir fark saptanmazken ($p > 0,05$), dışlama boyutunda istatistiksel anlamlılık düzeyinde bir azalma ve eşyalarına zarar verme boyutunda istatistiksel anlamlılık düzeyinde bir artma belirlenmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 5. Grup içi şiddet eğilimi puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler	Deney grubu (n=36)			Kontrol grubu (n=21)		
	Öntest	Sontest	p değeri	Öntest	Sontest	p değeri
	x±SS	x±SS		x±SS	x±SS	
Şiddet Eğilimi Toplam Puanı	5,71±0,95	6,64±1,10	0,469	7,96±1,73	6,75±1,47	0,617
Şiddet duygusu	2,50±0,41	2,68±0,44	0,000	3,21±0,70	2,70±0,58	0,837
Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet	1,63±0,27	1,72±0,28	0,592	2,26±0,49	1,93±0,42	0,409
Başkalarına zarar verme düşüncesi	1,64±0,27	2,37±0,39	0,072	1,66±0,36	1,62±0,35	0,072
Başkalarına şiddet uygulama	2,14±0,35	2,33±0,38	0,665	2,61±0,57	2,09±0,45	0,611

Tablo 5 incelendiğinde, deney grubuna uygulanan akran zorbalığı programının bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi, başkalarına şiddet uygulama ve şiddet eğilimi toplam puanı üzerinde etkili olmadığı ancak şiddet duygusu puan ortalamasını 2,50±0,41'den 2,68±0,44'e yükselttiği ve aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Kontrol grubunda ise ön test ve son test şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi, başkalarına şiddet uygulama ve şiddet eğilimi toplam puan ortalamaları arasında bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 6. Gruplar arası akran zorbalığı puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler	Deney grubu Öntest x±SS	Kontrol grubu Öntest x±SS	p değeri	Deney grubu Sontest x±SS	Kontrol grubu Sontest x±SS	p değeri
Akran Zorbalığı	80,83±25,0 2	70,27±22,63	0,716	81,2±31,96	77,76±28,24	0,313
Toplam Puanı (Bana yapıldı)						
Fiziksel zorbalık	33,58±12,4 0	31,61±12,63	0,487	28,25±11,2 7	29,85±11,58	0,562
Sözel zorbalık	14,27±4,87	1,23±7,60	0,993	12,61±5,37	14,90±7,71	0,280
Dışlama	10,41±5,80	12,04±7,57	0,523	8,63±3,60	10,38±5,67	0,238
Söylenti	8,08±3,04	8,19±4,33	0,546	6,97±2,56	7,80±3,69	0,450
çıkarma ve yayma						
Eşyalarına zarar verme	14,47±5,11	14,42±5,95	0,789	13,80±4,17	14,80±4,43	0,306
Akran Zorbalığı	65,36±19,2 1	58,58±16,94	0,947	66,90±23,1 1	62,61±18,57	0,233
Toplam Puanı (Ben yaptım)						
Fiziksel zorbalık	28,61±11,7 4	26,57±9,49	0,728	23,97±9,24	24,76±9,13	0,602
Sözel zorbalık	11,69±4,17	12,71±6,87	0,835	10,19±3,88	12,09±5,47	0,115
Dışlama	8,13±3,45	9,76±5,07	0,139	7,63±2,68	7,80±3,05	0,678
Söylenti	6,33±2,26	6,47±2,54	0,875	5,63±1,49	6,04±1,77	0,242
çıkarma ve yayma						
Eşyalarına zarar verme	10,58±2,08	11,38±4,38	0,986	11,13±2,00	11,90±2,54	0,106

Tablo 6 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayama, eşyalarına zarar verme ile akran zorbalığı (bana yapıldı) ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Aynı şekilde, fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayama, eşyalarına zarar verme ile akran zorbalığı (bana yapıldı) son test puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Deney ve kontrol gruplarının fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayama, eşyalarına zarar verme ile akran zorbalığı (ben yaptım) ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Aynı şekilde, fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayama, eşyalarına zarar verme ile akran zorbalığı (ben yaptım) son test puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. Gruplar arası şiddet eğilimi puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler	Deney grubu Öntest x±SS	Kontrol grubu Öntest x±SS	p değeri	Deney grubu Sontest x±SS	Kontrol grubu Sontest x±SS	p değeri
Şiddet Eğilimi Toplam Puanı	5,71±0,95	7,96±1,73	0,849	6,64±1,10	6,75±1,47	0,660
Şiddet duygusu	2,50±0,41	3,21±0,70	0,841	2,68±0,44	2,70±0,58	0,335
Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet	1,63±0,27	2,26±0,49	0,401	1,72±0,28	1,93±0,42	0,056
Başkalarına zarar verme düşüncesi	1,64±0,27	1,66±0,36	0,297	2,37±0,39	1,62±0,35	0,717
Başkalarına şiddet uygulama	2,14±0,35	2,61±0,57	0,427	2,33±0,38	2,09±0,45	0,687

Tablo 7 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi, başkalarına şiddet uygulama ve şiddet eğilimi ön test toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel

olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Aynı şekilde, deney ve kontrol gruplarının şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi, başkalarına şiddet uygulama ve şiddet eğilimi son test toplam puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

- Öğrencilerin çoğu zorbalık yaşadıklarını belirtmelerine rağmen bu durumu bir öğretmene veya yetişkine anlatmamıştır.
- Zorbalığa uğrayan öğrencilerin büyük çoğunluğu psikolojik desteğe başvurmamıştır.
- Uygulanan program sonrasında zorbalığa uğradığını söyleyen öğrenci sayısı artmıştır. Bu sonuçların ortaya çıkması farkındalık düzeyinin arttığının göstergesidir. Bu farkındalık fiziksel zorbalık türünde net şekilde görülürken diğer alt boyutlarda da anlamlı düzeyde olmasa bile farkındalık puanlarında artış görülmektedir.
- Uygulanan program sonrasında zorbalık yaptığını ifade eden öğrenci sayısı artmıştır. Bu sonuçların ortaya çıkması farkındalık düzeyinin arttığının göstergesidir.
- Kontrol grubuna bir müdahalede bulunulmamasına rağmen zorbalık yaptığını (eşyaya zarar verme alt boyutu) ifade eden öğrenci sayısı artış göstermiştir. Dışlama alt boyutunda ise zorbalık puanındaki düşüş sadece zorbalık ölçeği uygulamanın bile bir farkındalık oluşturabileceğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.
- Deney grubunun uygulanan program sonrasındaki şiddet eğilimi puanları incelendiğinde şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı seviyede bir artış görülmektedir. İstatistiki olarak anlamlı bulunmasa dahi diğer tüm alt boyutlarda da artış görülmüştür. Kontrol grubunda ise tüm boyutlarda şiddet eğilim puanlarında küçük düşüşler görülmüştür. Bu durum yapılan çalışma ile öğrencilerin şiddete olan eğilimlerini fark ettikleri sonucunu göstermektedir.

- Akran zorbalığına uğrama puanları istatistiki olarak anlamlılık ifade etmese bile uygulanan program öncesindeki duruma göre tüm alt boyutlarda azalma göstermiştir. Zorbalık yapma puanında ise eşyaya zarar verme alt boyutu hariç tüm boyutlarda azalma görüşmüştür. Bu durum uygulanan programın farkındalık oluşturduğu şekilde yorumlanmaktadır.

Hem deney hem kontrol grubunun ön ve son testleri arasında da bir fark bulunmamıştır. Bu durum uygulanan programın deney grubu üzerinde farkındalık oluşturduğu anlamına gelmektedir.

4.2. TARTIŞMA

Lise öğrencilerinde akran zorbalığı eğitiminin etkilerinin değerlendirildiği bu araştırmada, 58 lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, konuyla ilgili yapılmış araştırmalarda elde edilen sonuçlarla paralellik göstermiştir.

4.2.1. Programın Akran Zorbalığı Ve Mağduriyeti Üzerine Etkisi

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı (2021) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Farkındalık Programı (Lise) deney grubunda “bana yapıldı” bölümünde fiziksel zorbalık puanlarını düşürmüştü, ancak “bana yapıldı” toplam akran zorbalığı puanlarını artırmıştır. Ayrıca bu program, “ben yaptım” bölümünde fiziksel zorbalık ve sözel zorbalık puan ortalamalarını düşürmüştü ancak toplam “ben yaptım” akran zorbalığı puan ortalamasını da yükseltmiştir. Yapılan uygulama öğrencilerin fiziksel ve sözel zorbalık davranışlara başvurma düzeylerini azaltmıştır. “bana yapıldı” ve “ben yaptım” akran zorbalığı toplam puanlarındaki artış ise bu programın öğrencilerin farkındalığını artırarak bildirimde bulunma durumlarını artırdığını düşündürmüştür.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Kutlu ve Hamiden Karaca (2021) tarafından uygulanan akran zorbalığı farkındalık eğitimi ilkokul öğrencilerinin zorbalığın tanımı, zorbalığın türleri ve zorbalıkla karşılaştıklarında verdikleri tepkiler konularında puan ortalamalarını artırmıştır.

Karataş ve Öztürk (2020) ilkokul öğrencilerinde akran zorbalığı konusunda farkındalık oluşturmak ve zorbalık davranışlarının azalmasını sağlamak amacıyla bir program geliştirmişler ve bu programı haftada 1 ders saati ve toplam 5 oturum şeklinde uygulayıp etkinliğini test etmişlerdir. Program dâhilinde velilere, idareciler dâhil öğretmenlere de eğitimler vermişlerdir. Mağdur olma puanları kısa, orta ve uzun vadedeki son testlerde düşmüştür. Zorba olma puanları ise kısa ve orta vadedeki son testte düşmüşken uzun vadede bu düşüş devam etmemiştir. Burada elde edilen verilerde çalışmamızı destekler niteliktedir.

Mutlu ve ark. (2018) ortaokul öğrencileri ile akran zorbalığı konusunda farkındalık yaratmayı amaçladıkları çalışmalarında öğrencilerinde aktif katılım sağladığı ve küçük gruplar şeklinde etkinlikler yapmışlar, veli ve öğretmenlere de konu hakkında bilgilendirici içerikler ulaştırmışlardır. Çalışma sonrasında yapılan testler hem mağdur olan öğrenci hem de zorbalık yapan öğrenci sayılarında azalma olduğu sonucunu vermiştir. Çalışmada küçük gruplarla çalışılmış olmasının etkili sonuçlar almada fayda sağladığı ifade edilmiştir. Farkındalık oluşturularak zorbalık puanlarında azalma sağlanması çalışmamızın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda da güzel sonuçlar elde edilmiştir. Martinez-Martinez ve arkadaşlarının (2021) zorbalığın etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik gerçekleştirdikleri eğitim çalışmalarında, eğitim öncesi ölçülen zorbalık puanlarının yapılan eğitim sonrasında düşüş gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Alt başlık olarak fiziksel ve sözel zorbalık puanlarında çok net azalma görülmüştür. Bu yönüyle çalışmamız ile benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Peng, Li, Su ve Lu (2022) tarafından Çin’de uygulanan bir müdahale eğitim programında 4 oturum oluşturulmuş ve bu oturumlarda zorbalık konulu sınıf toplantıları yapmak, broşürler dağıtmak ve zorbalık karşıtı dijital içerikler paylaşmak şeklinde içerikler bulunmaktadır. Bu çalışma ayda bir sefer olacak şekilde uygulanmıştır. Yapılan çalışma sonrasında hem kız hem de erkek öğrencilerde zorbalığa ilişkin farkındalıkları artmıştır. Burada elde edilen sonuçlar da bu çalışmayı destekler nitelikli veriler sunmaktadır.

Gonzalez-Alonso, Guillen-Gamez ve Castro-Hernandez (2020) İspanya’da ortaöğretim öğrencileri ile 9 ay ve 20 oturum şekilde gerçekleştirdikleri çalışmalarında iletişim becerileri geliştirilerek olumlu sınıf ve okul iklimi oluşturmayı, öğrencilerin saldırganca davranışlarını azaltmayı böylelikle zorbalığın önlenmesini amaçlamışlardır. Çalışma öncesi ve sonrasında yapılan testlerin puanlarındaki değişimlerle öğrencilerin çatışma çözme becerileri geliştirdikleri ve zorbalık davranışı gösterme durumlarında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde eğitim müfredatına benzer içerikli programların dahil edilmesi hem bu çalışmadaki hem de bizim çalışmamızdaki sonuçlardan da anlaşılacağı üzere faydalı olacaktır.

Bu çalışmada, sadece öğrencilere bir farkındalık programı uygulanmış ve bu programın etkileri değerlendirilmiştir. Oysaki Hikmat ve arkadaşlarının (2024) çalışmasında, bu programların üçayağı olması gerektiği ifade edilmiştir: sosyal destek, sosyal beceriler ve okul temelli programlar. Okullarda zorbalık davranışlarını önlemek için eğitim, danışmanlık ve öğretim gibi faaliyetlerden yararlanılmaktadır. Ergen müdahalesi, katılımcıların fiziksel ve psikolojik durumlarını dikkate alır ve ergen gelişim aşamalarını tamamlamaya odaklanır. Travmanın zorbalık mağdurları üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik müdahalelerin sağlık çalışanlarını, ebeveynleri ve ergenleri dâhil etmesi gerekir. Bu doğrultuda sorunun çözümü için tek ayakla çalışmak yeterli görülmemektedir. Daha kapsamlı ve multidisipliner çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde ve dünyada yapılan çalışmalardaki önerilere ve çalışmamız sonucundaki görüşümüze göre eğitim müfredatı içerisine dahil edilen bir zorbalık eğitime ihtiyaç vardır. Bu eğitim içeriğinde iletişim beceriler, problem çözme becerileri, hayır diyebilme ve reddedilmeyi kabul edebilme becerisi, duyguları fark etme ve tanıma, kişisel farklara saygı ve öfke kontrolü vb. gibi alt başlıklardan oluşmalı, uzun soluklu ve tekrarlayıcı şekilde planlanmalıdır. Planlanan çalışmalar sadece öğrencilere yönelik değil veli ve öğretmen gibi eğitim öğretimin diğer paydaşlarının da dahil edileceği şekilde düşünülmelidir. Burada oluşturulacak genel program okulun ihtiyaçları doğrultusunda okul rehberlik servislerince sadeleştirilip zenginleştirilebilecek şekilde olmalıdır. Toplumdaki şiddet olaylarının azalması ve özellikle kadına yönelik şiddet olaylarının önüne geçilmesi adına bu çalışmalara ivedilikle başlanmalıdır.

4.2.2. Akran Zorbalığının Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

Bu çalışmada, öğrencilere uygulanan Akran Zorbalığı Farkındalık Programı (Lise), deney grubunun bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme düşüncesi, başkalarına şiddet uygulama ve şiddet eğilimi toplam puanları üzerinde etkili olmamış ancak şiddet duygusu puan ortalamasını yükseltmiştir. Ayrıca, müdahale sonrasında da deney ve kontrol gruplarının puan ortalamaları arasında bir farklılık olmamıştır. Yapılan çalışmalar, okuldaki akran zorbalığı davranışının ve mağduriyetinin yaşamın daha sonraki yıllarında şiddet eğilimi için önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur; hatta zorbalık suçunun daha sonra şiddet riskini yaklaşık üçte iki oranında arttırdığını belirlenmiştir (Avcı ve Çelikkaleli, 2016; Ttofi ve ark., 2012).

Akran zorbalığı programlarının direkt şiddet eğilimi üzerindeki etkisini ölçen bir çalışma olmasa da okul zorbalığını önleme kampının öğrencilerin dürtüsellik düzeyini azalttığı belirlenirken istismara maruz kalan kız öğrencilerin depresyon, yalnızlık, dürtüsellik, özsaygı ve kişilerarası tepkisellik düzeylerini anlamlı bir şekilde etkilemediği belirlenmiştir (Lee ve ark., 2021). Okul ortamındaki zorbalık ve şiddeti önleme programlarının önemli ölçüde etkili olduğu belirlenirken 10 yaşından küçük çocuklarda ve bir okul yılından kısa süren müdahaleler uygulandığında müdahalelerin daha büyük bir etkiye sahip olduğu bildirilmiştir (Jimenez-Barbero ve ark., 2016).

Okulda şiddet ve zorbalığa karşı temiz bir politikanın olmayışı, yerel karar vericiler ve okul müdürleri tarafından belirlenen önceliklerin eksikliği, eğitim sağlama ve danışmanlık kaynakları sağlamada lojistik sorunlar, sınırlı finansman ve okulların karşı karşıya olduğu birbiriyle çelişen konu ve sorunların varlığı okullarda şiddet ve zorbalığı önleme programlarının uygulanmasının önündeki engeller olarak saptanmıştır (Salimi ve ark., 2021). Bu nedenle, okullarda yöneticilerin akran zorbalığını önemli bir sorun olarak ele alması ve sorunun çözümüne yönelik stratejiler geliştirmesi önemlidir. Sadece öğrencilere belirli bir süre uygulanacak bir program ile bu sorunun önüne geçmenin mümkün olmadığını ya da başka bir deyişle, kalıcı bir sonuç üretmeyeceğini söyleyebiliriz.

Bununla birlikte araştırmamızın iki sınırlılığı da bulunmaktadır. Birincisi, öğrenci sayıları az olduğu için deney grubunu 9. sınıftan ve kontrol grubunu 10. sınıftan aldık. İkincisi ise okuldaki bütün öğrenciler erkek olduğu için cinsiyetler arası bir homojenlik sağlayamadık. Bu faktörler çalışma sonuçlarımızı yani uyguladığımızın programın etkinliğini etkilemiş olabilir. Çünkü Almanya’da 23 okulu kapsayan bir çalışmada, cinsiyetin ve sınıfın önemli bir etkiye sahip olduğu, yani programların mağdur kızlarda ve 5-7. Sınıflarda daha güçlü bir düşüşe yol açtığı bildirilmiştir (Ossa ve ark., 2021). Bu nedenle gelecekte yürütülecek çalışmalarda cinsiyet ve sınıf faktörleri dikkate alınarak bir planlama yapılmalıdır.

4.3. ÖNERİLER

Akran zorbalığının önlenmesine yönelik yapılan çalışmalar ülkemizde ve dünyada farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları bir potada eriterek ülkemiz adına bir çerçeve program geliştirilmesi ve geliştirilen programın eğitim müfredatına entegre edilmesi zorbalıkla mücadelede eğitim alanında yapılacak büyük bir adım olacaktır. Eğitim öğretimin bütün paydaşlarına yönelik çalışmalar elde edilecek olumlu sonuçları arttıracaktır.

Bu çalışma kısıtlı bir örnekleme yapılmıştır ve sonuçların genele atıf yapılması çok sağlıklı olmayacaktır. Bu sebeple benzer konuda daha geniş örneklemeler ile yeni çalışmalar yapılması faydalı olacaktır.

Çalışmanın örneklemini sadece erkekler oluşturmuş bu durum cinsiyet değişkeninin etkisini sağlıklı bir şekilde ölçülememesine neden olmuştur. Sonraki çalışmaların karma okullarda yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, G. K., Metwaly, N. A., Elbeh, K., Galal, M. S., & Shaaban, I. (2022). Risk factors of school bullying and its relationship with psychiatric comorbidities: a literature review. *The Egyptian Journal of Neurology, Psychiatry and Neurosurgery*, 58(1), 1-11.
- Albayrak, S. (2012). *Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisi* [Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)].
- Armitage, R. (2021). Bullying in children: impact on child health. *BMJ paediatrics open*, 5(1).
- Arslan, S., Savaser, S. & Yazgan, Y. (2011). Prevalence of Peer Bullying in High School Students in Turkey and the Roles of Socio-Cultural and Demographic Factors in the Bullying Cycle. *Indian J Pediatr* 78, 987–992.
- Avcı, R., & Çelikkaleli, Ö. (2016). Peer victimization, trait anger, and alienation as predictors of violence tendency in adolescents. *Journal of Educational Sciences Research*, 6(2), 151-167.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *Ilkogretim Online*, 10(2).
- Birleşmiş Milletler. *Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi* ; BM: New York, NY, ABD, 1993; Çevrimiçi olarak erişilebilir: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx> (29 Ocak 2024’de erişildi.)
- Coloroso, B. (2003). The bully, the bullied and the bystander: *Breaking the cycle of violence*. Srsd 119. Ca.
- Cenkseven Onder, F., & Yurtal, F. (2008). An Investigation of the Family Characteristics of Bullies, Victims, and Positively Behaving Adolescents. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 8(3), 821-832.

- Cross, D., Shaw, T., Epstein, M., Pearce, N., Barnes, A., Burns, S., ... & Runions, K. (2018). Impact of the Friendly Schools whole-school intervention on transition to secondary school and adolescent bullying behaviour. *European Journal of Education*, 53(4), 495-513.
- Çalışkan, Z., Evgin, D., Bayat, M., Caner, N., Kaplan, B., Öztürk, A., & Keklik, D. (2019). Peer bullying in the preadolescent stage: frequency and types of bullying and the affecting factors. *Journal of Pediatric Research*, 6(3).
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D. ve Kavakçı, Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151-158.
- Demir, K., & Küçük, S. (2020). Akran zorbalığı önleme ve müdahale programlarında güncel yaklaşımlar ve hemşirelik rolleri. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-102.
- Demirbaş, N. K., & Öztemel, K. (2022). Zorbalığa seyirci müdahale psiko-eğitim programının ortaokul öğrencilerinin zorbalığa müdahale becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(2), 1573-1604.
- Doğan, S. ve Keleş, O. (2022). Nedenleri sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgubilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 1-24.
- Elmahdy, M., Maashi, N. A., Hakami, S. O., Fathi, M. A., Alsuri, H. I., Hezymi, S. H., ... & El Reffaey, S. (2022). Prevalence of bullying and its association with health-related quality of life among adolescents in Jazan: a cross-sectional study. *Cureus*, 14(8).
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. [Yayımlanmış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Gonzalez-Alonso, F., Guillen-Gamez, F. D., & de Castro-Hernandez, R. M. (2020). Methodological analysis of the effect of an anti-bullying programme in secondary education through communicative competence: A pre-test–post-test study with a

- control-experimental group. *International journal of environmental research and public health*, 17(9), 3047.
- Güler, E., & Erbil, N. (2022). Kadına yönelik şiddet, cinsel şiddet ve hemşirenin sorumlulukları. *Androloji Bülteni*, 24(3), 204-213.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.
- Gürsoy, E. C. (2010). *Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Hikmat, R., Yosep, I., Hernawaty, T., & Mardhiyah, A. (2024). A scoping review of anti-bullying interventions: reducing traumatic effect of bullying among adolescents. *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 289-304.
- Hong, J. S., Espelage, D. L., & Lee, J. M. (2018). School climate and bullying prevention programs. *The Wiley handbook on violence in education: Forms, factors, and preventions*, 359-374.
- Jimenez-Barbero, J. A., Ruiz-Hernández, J. A., Llor-Zaragoza, L., Pérez-García, M., & Llor-Esteban, B. (2016). Effectiveness of anti-bullying school programs: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 61, 165-175.
- Karatas, H., & Ozturk, C. (2020). Examining the Effect of a Program Developed to Address Bullying in Primary Schools. *Journal of Pediatric Research*, 7(3).
- Kowalski, R. M., & Limber S. P. (2013). Psychological physical and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53, 13-20.
- Kutlu, M., ve Karaca, NH. (2021). Akran Zorbalığı Farkındalık Eğitim Programının 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Akran Zorbalığına Yönelik Görüşlerine Etkisinin İncelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(8), 18-45.

- Lee, J. J., Kim, J. H., & Kim, B. N. (2021). Effects of school bullying prevention camp on the adolescent perpetrators of school violence. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32(2), 43.
- Li, Q. (2008). Bullying, School Violence and More: A Research Model. *International Electronic Journal for Leadership in Learning*, 12(19), n19.
- Limber, S. P., Olweus, D., Wang, W., Masiello, M., & Breivik, K. (2018). Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program: A large scale study of US students in grades 3–11. *Journal of school psychology*, 69, 56-72.
- Martinez-Martinez, A., Pineda, D., Galán, M., Marzo, J. C., & Piqueras, J. A. (2021). Effects of the action for neutralization of bullying program on bullying in Spanish schoolchildren. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 6898.
- Menesini, E., & Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, health & medicine*, 22(sup1), 240-253.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021). Akran Zorbalığı Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanlar İçin Kitapçık. Ankara. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/23143200_Kuramsal_Kitap.pdf
- Mutlu, B., Sapmaz, Ş. Y., Özyurt, BC, Şenel, İ., Metin, E., Sargut, M., ... & Ulman, C. (2018). Ortaokulda Akran Zorbalığını Önlemenin Etkisi. *Türk Tıp Öğrenci Dergisi*, 5 (3), 64-68.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(7), 1171-1190.
- Ossa, F. C., Jantzer, V., Eppelmann, L., Parzer, P., Resch, F., & Kaess, M. (2021). Effects and moderators of the Olweus bullying prevention program (OBPP) in Germany. *European child & adolescent psychiatry*, 30, 1745-1754.
- Özbek, Ö. Y., & Taneri, P. O. (2022). İlkokullar İçin Akran Zorbalığı Önleme Modülünün Tanıtımı/Introduction of the Prevention of Peer Bullying Module for

- Primary Schools. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87.
- Özkal, U. Ü. (2011). *Üniversite öğrencileri arasında zorbalık ve zorbalığın psikolojik sorunlarla ilişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Peng, Z., Li, L., Su, X., & Lu, Y. (2022). A pilot intervention study on bullying prevention among junior high school students in Shantou, China. *BMC public health*, 22(1), 262.
- Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 175–189.
- Rivers, I., & Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive behavior*, 20(5), 359-368.
- Sabramani, V., Idris, I. B., Ismail, H., Nadarajaw, T., Zakaria, E., & Kamaluddin, M. R. (2021). Bullying and its associated individual, peer, family and school factors: Evidence from Malaysian National Secondary School Students. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 7208.
- Salimi, N., Karimi-Shahanjarin, A., Rezapur-Shahkolai, F., Hamzeh, B., Roshanaei, G., & Babamiri, M. (2021). Use of a mixed-methods approach to evaluate the implementation of violence and bullying prevention programs in schools. *Education and urban society*, 53(6), 607-628.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. Gültekin, L., Güneş, G., Ertung, C. ve Şimşek, A. (Ed.) *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları içinde* (s27-32). Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Sezgin, S. (2023). *Akran Zorbalığını Önlemeye Yönelik Psikoeğitim Programının Zorbalık Düzeyi ve Problem Çözme Becerisi Üzerindeki Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Tardu, A., & Akcan, A. (2021). Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışı ile Zorba Davranışları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 4(2), 59-65.

- Toraman, A. U., Dağhan, Ş., & Ökkeş, K. (2021). Akran zorbalığını önlemede okul tabanlı müdahale programları: Sistematik derleme. *Humanistic Perspective*, 3(2), 359-399.
- Tural Hesapçioğlu, S., Yesilova Meraler, H., & Ercan, F. (2018). Okullardaki akran zorbalığının ergenlerde depresif belirtiler, benlik saygısı ve özkıyım düşüncesi ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(2).
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., & Lösel, F. (2012). School bullying as a predictor of violence later in life: A systematic review and meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Aggression and violent behavior*, 17(5), 405-418.
- Tzani-Pepelasi, C., Ioannou, M., Synnott, J., & McDonnell, D. (2019). Peer support at schools: The buddy approach as a prevention and intervention strategy for school bullying. *International journal of bullying prevention*, 1, 111-123.
- Van Ryzin, M. J., & Roeth, C. J. (2018). Cooperative learning in middle school: A means to improve peer relations and reduce victimization, bullying, and related outcomes. *Journal of educational psychology*, 110(8), 1192.
- Veldkamp, S. A., Boomsma, D. I., de Zeeuw, E. L., van Beijsterveldt, C. E., Bartels, M., Dolan, C. V., & van Bergen, E. (2019). Genetic and environmental influences on different forms of bullying perpetration, bullying victimization, and their co-occurrence. *Behavior genetics*, 49(5), 432-443.
- Völlink, T., Dehue, F., & Mc Guckin, C. (Eds.). (2015). Cyberbullying: From theory to intervention.
- 11 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-18.19> adresinden edinilmiştir.
11. Temmuz 2024 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying> adresinden edinilmiştir.
- 28 Kasım 2023 tarihinde https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0005/303485/HBSCNo.7_factsheet_Bullying.pdf adresinden edinilmiştir.

EKLER**EK-1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

1. Yapılacak eğitim çalışmasına katılmak istiyorum

- a. Evet b. Hayır

2. Yaşınız:

3. Cinsiyetiniz

- a. Kadın b. Erkek

4. Yaşadığınız yer

- a. İl b. İlçe c. Köy

5. Aile tipiniz

- a. Çekirdek b. Geniş c. Parçalanmış

6. Ekonomik durumunuz size nasıldır?

- a. İyi b. Orta c. Kötü

7. Sizde birlikte kaç kardeşiniz?

8. Annenizin eğitim durumu

- a. Okuryazar değil b. İlköğretim c. Lise d. Üniversite

9. Babanızın eğitim durumu

- a. Okuryazar değil b. İlköğretim c. Lise d. Üniversite

10. Daha önce itme, düşürme, vurma, saçını çekme, ısırma, tekme atma, tükürme gibi fiziksel şiddet içeren bir akran zorbalığına maruz kaldınız mı?

- a. Evet b. Hayır

11. Daha önce dalga geçme, küfür ve hakaret içerikli konuşma, tehdit etme, herkesin içinde küçük düşürücü cümleler kurma, lakap takma, giyim kuşamı ile dalga geçme gibi sözel şiddet içerikli bir akran zorbalığına maruz kaldınız mı?

- a. Evet b. Hayır

12. Daha önce küçük düşürme, hakkında dedikodu çıkarma, sosyal ortamlardan dışlayarak yalnız bırakma, herkesin içinde utandıracak söylemlerde bulunma, görmezden gelme, diğerlerini ona karşı kışkırtma, onunla konuşmama gibi psikolojik/duygusal şiddet içerikli bir akran zorbalığına maruz kaldınız mı?

a. Evet b. Hayır

13. Herhangi bir akran zorbalığına maruz kaldıysanız okul yönetimine veya öğretmenlerinize bu durumu bildirdiniz mi?

a. Evet b. Hayır

14. Herhangi bir akran zorbalığına maruz kaldıysanız psikolojik yardım aldınız mı?

a. Evet b. Hayır

EK-2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-50288587-050.01.04-182626
Konu : 04.10.2023 tarihli ve 09/06 sayılı Etik Kurulu Kararı

13.10.2023

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Hasan ŞARDAĞ'nın 20.09.2023 tarihli başvurusu.

Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulumuza sunmuş olduğunuz "*Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerine Etkisinin Değerlendirilmesi*" başlıklı çalışmanız 04.10.2023 tarihli ve 09/06 sayılı Etik Kurulumuzca değerlendirilmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize sunulur.

Prof. Dr. Eyüp NEFES
Kurul Başkanı

Dağıtım:

Gereği:

Sayın Hasan ŞARDAĞ
Giresun

Bilgi:

Sayın Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 252CE229-4074-49DB-A429-9CF40F8378D5 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>
Giresun Üniversitesi Rektörlüğü Güre Yerleşkesi Gaziler Mah. Prof. Ahmet Tamer Kışlalı Cad. 28200 Merkez GİRESUN E-Posta Adresi: bilgi@giresun.edu.tr Bilgi için: Adem USTA Öğretim Elemanı
www.giresun.edu.tr Telefon No: (454) 310 11 24
Telefon No: (454) 310 10 00 Belge No: (454) 310 11 19
KEP Adresi: gru@hs01.kep.tr

EK-3. VALİLİK ARAŞTIRMA İZNİ

T.C.
GİRESUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29409993-605.01-90267660
Konu : Araştırma İzni
(Hasan ŞARDAĞ)

22.11.2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Giresun Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 20.11.2023 tarih ve 89937644 DYS kayıtlı yazısı
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2020/2 nolu Genelgesi.

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı Kadın Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hasan ŞARDAĞ'ın "Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerine Etkisinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmasına veri sağlamak amacıyla, Giresun ili Bulancak ilçesinde bulunan Bulancak Anadolu İmam Hatip Lisesi 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri ile anket çalışması yapma izin talebine ilişkin ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiştir.

Söz konusu çalışmanın 20.11.2023-24.05.2024 tarihleri arasında, ekleri müdürlüğümüzce mühürlenmiş ve paraflanmış veri toplama araçlarını kullanarak ilgili kurumlar sorumluluğunda/gözetiminde eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan yapılması, çalışmalara katılımın gönüllülük esasına dayalı olarak sağlanması ve çalışmanın sonuç raporunun Müdürlüğümüz AR-GE Birimine iletilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesinde herhangi bir sakıncanın olmadığı Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Şakir MARANCI
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
Ertuğrul TOSUNOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres : Hükümet Konağı C Blok Kat 4

Telefon No : 0 (454) 215 75 25

E-Posta: arge28@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@ha01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Çağla BİRGÜL

Unvan : Öğretmen

İnternet Adresi: Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.arge28.meb.gov.tr/schmidan> 7ac3-daec-3a76-8d81-3b2d koda ile teyit edilebilir.

EK-4. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi, **Giresun Üniversitesi Etik Kurulu**'ndan 04 / 10 / 2023 tarih 09/06 sayı ile izin alınan* ve **Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ** tarafından yürütülen **"Akran Zorbalığı Eğitiminin Lise Öğrencilerinde Etkisinin Değerlendirilmesi"** başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

*Giresun Üniversitesi Etik Kurulundan izini alındıktan sonra doldurularak kullanılacaktır.

Araştırmanın Amacı	Araştırmanın amacı, uygulanan akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin zorbalık algısı üzerindeki etkisini değerlendirmektir.		
Araştırmanın Yöntemi	Araştırmanın örneklemini Bulancak Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde eğitim gören 128 öğrenci oluşturacaktır. Bu çalışmada Kişisel Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılacaktır.		
Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	23 / 10 / 2023-01 / 12 / 2023		
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	128 kişi		
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Bulancak Anadolu İmam Hatip Lisesi		
Görüntü ve/veya ses kaydı alınacak mı?	☐ Evet	☒ Hayır	

KATILIMCI BEYANI

Yukarıda amacı ve içeriği belirtilen bu araştırma ile ilgili bilgiler tarafıma aktarıldı. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılamayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. Bu formun imzalı bir kopyası bana verilecektir.

ARAŞTIRMA YÜRÜTÜCÜSÜ (Tez çalışmalarında Danışman tarafından imzalanacaktır)		
Adı ve Soyadı	Doç Dr. Emel BAHADIR YILMAZ	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu	Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gsm:	
KATILIMCI		
Adı ve Soyadı		Tarih

		ve İmza
Adres ve telefonu		
VELAYET VEYA VESAYET ALTINDAKİ KATILIMCILAR İÇİN VELİ/VASI		
Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

EK-5. ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

Gönderen: ÖZLEM HASKAN AVCI <...>
 Gönderildi: 28 Ağustos 2023 Pazartesi 14:59
 Kime: HASAN ŞARDAĞ <...>
 Konu: Ynt: Araştırma için ölçek kullanım izni

Sevgili Hasan,
 Ölçeği ekte gönderiyorum. 10. madde reverse olup tersinden puanlanmakta; alt ölçek bulunmayıp toplam puana göre yorumlanmakta.
 Detaylı bilgileri Eğitim ve Bilim Dergisi 2012 online arşivindeki makalemizden bulabilirsiniz. Ölçeği basılı ya da elektronik ortamda hiç kimseye paylaşmayın. Tezin eklerinde tamamını yayınlamayın.
 İyi çalışmalar

Gönderen: HASAN ŞARDAĞ <...>
 Gönderildi: 28 Ağustos 2023 Pazartesi 13:17:33
 Kime: ÖZLEM HASKAN AVCI
 Konu: Araştırma için ölçek kullanım izni

Özlem HASKAN hocam, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisiyim. Tez çalışmamda ölçeğinizi kullanarak bir araştırma yapmak istiyorum. İzininiz olursa Şiddet Eğilim Ölçeği isimli ölçeğinizi bana mail olarak atabilir misiniz? Saygılarımla, Hasan ŞARDAĞ.

Gönderen: Tuncay Ayas <...>
 Gönderildi: 3 Temmuz 2023 Çarşamba 12:49
 Kime: HASAN ŞARDAĞ <...>
 Konu: Re: Ölçek kullanım izni

Kolaylıklar
 Prof. Dr. Tuncay AYAS
 Sakarya Üniversitesi
 Eğitim Fakültesi
 Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

HASAN ŞARDAĞ <h_sardag@hotmail.com>, 4 Tem 2023 Salı, 12:53 tarihinde şunu yazdı:
 Tuncay AYAS hocam, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisiyim. Tez çalışmamda ölçeğinizi kullanarak bir araştırma yapmak istiyorum. İzininiz olursa Akran Zorbalığı-Belirleme Ölçeği Ergen Formu isimli ölçeğinizi bana mail olarak atabilir misiniz? Saygılarımla, Hasan ŞARDAĞ.

[Tüm ekleri zip dosyası olarak indir](#)

AKRAN ZOR...ölçe...
14.102

AKRAN ZOR...ölçe...
140.310

